

Гладоморје

Небото ждригаше гласно. Беше сито и ги расфрлаше молњите насекаде низ селото. Тие се закотвуваа за највисоките и најкревките. После преживеаното невреме околу *туулада*- селото, имаше изгорени стебла и пресечени карпи. Во нашата култура најголемата чест и стравопочит ја имавме кон природата. Живеевме во средина во која разликувавме само две добра-небото и земјата. Небото господареше со земјата, тоа пресудуваше кога ќе ја напои, а кога ќе ја пресуши, небото за нас Сомалијците, беше исто што и кралот на џунглата. *Либах*-лав.

Алах бах вајн.-со рацете кон небото се молеа Сомалијците. *Алах бах вајн!* Господ е голем! Одекнуваше кога *гу*-главната дождовната сезона, ќе гргнеше со сиот погон и не нè оставаше на мира од април до јуни. Ние благословите ги мериме со иншалах, божјата волја, а таа за нас е дождот.

Се засолнивме зад една крошна, иако сировава и таа во стреата, му дозволуваше на испразнетиот облак да мине без да ги царини своите. Како искусна хиена меѓу стадото кози. Мене дождот не ми сметаше. Капките ми се слеваа по рамниците, но овој разреден дожд не можеше да наштети на ластегарската снага, заштитена со добар имунитет. Ануку се смееше скриена под една ниска грмушка.- Дождот ве помочал!- се кикотеше и покажуваше со прст кон нас. Ануку, или *Авдохол*, како мама ја викаше, а значеше мала уста, е една година помала од мене и сè уште има бизарни сфаќања за природата. Икиноа е висок, колку стебло на *гарби*-акација. Со ситни сврделчиња коса извадени од темето. Убав е и е мој брат, три *гуа*-дождовни периоди(тука така ги сметаме годините) постар од мене, а четири од Ануку. Мама не го прозива Икиноа по име, туку по прекарот *Дехр*-високиот. Мислам дека ваквиот систем на именување ѝ е помил од нашите имиња зашто сите биле креација на волјата на нашиот дедо по татко, *абу* Дирир. А желбите на жените се секогаш заматени некаде под чергата. Мама е израстена со застарените, традиционални сфаќања, но си ја почитува личноста. И таквиот став бил причина за да биде избркана од дома и да биде омразена меѓу горделивите селанки.

Дождот секнува. Нема поголемо чувство на слобода од босоногото газење по влажната земја. Си ги водениме табаните, јас ги фрлам ужасните жолти влечки, така ја чувствувам влагата која за брзо ќе ме награди со некој плод. Прстите ми пропаѓаат во калта, но таа привилегија е овозможена само околу *тууг*, сувото речно корито. Тука иако водата секнала, почвата е сè уште влажна и спој со една капка од она што некогаш бил нејзин крвоток ја прави разорна.

Трчаме по дождот со мрежи во рацете, да го уловиме неговиот извор. До сега никому не му успеало. Мислам дека и *аба*, тато, умре обидувајќи се. Денот избледува и светлите нијанси на небото се блендираат во темна палета, табла, што нè виси над главата.

Свездите продираат низ модрата *хабеен*, ноќ. Дождот не успеавме да го уловиме, па јас и Ануку се насочуваме кон свездите. Се поткреваме на прсти и стенкаме од напор. Го гризам јазикот додека ја тегнам ставата нагоре. Но ете го Икиноа, побрз е од нас. Дланките ги склопил една врз друга, а низ процепите блешти жолтило.

-Икиноа браво!- забите на Ануку светат додека се смее со широко отворена уста.- Ти можеш да бидеш како Бириир ина Барку.- Ануку скока од среќа. Таа радост не смеам да ја прекинам со реалноста. Икиноа во раката држеше светулка.

***

Долгите цевки се положи од бодликавата жица. На неа ќе ја расечеш кожата, ќе ставиш мелем од горчлив тегавец и ќе помине. Овие цевки не отвораат расеченици туку дупки. Го пробиваат месото и оставаат шуплини кои ниту Акавана Сали, нашата селска врачарка и билкарка, нема да ги затвори. Секое зрно во долгите цевки е семе на смртта. Војниците во неколку наврати го посетуваа селото. *Хојо*, мама, е исплашена. Црната абоносова кожа е напудрена со бисерен сјај од страв. Знае дека Икиноа нема уште долго да се буди во нашата колиба. Мајка ми има пет деца. Две веќе закопала. На едно не му го знае почивалиштето. За секое грлото ѝ гори како да испила непресушен *синјишбил*, *ѓумбир*. Сите сме ѝ биле потстанари, сме ѝ ја растегнувале утробата. Сега живее и нов потстанар. Селските жени со осуда ѝ зјапаат во нараснатиот стомак.- *Веитер ќе биде. Селото ќе нѝ го опожари со раѓањето*. Овие озборувања и разни клетви стигаа до ушите на *хојо*, ама вешто ги одбегнуваше. Ануку не знае како доаѓаат децата, ама јас знам, тој плод во стомакот на мама не го посеал *аба*.

Прво дојде колерата. Покоси многумина. Обесчести многу семејства со погребни.

Потоа настапи војната. Таа обесчести многу жени и мали девојчиња.

Овој страв на мама не е насочен само кон присилната мобилизација на Икиноа. Јас и Ануку сме на нишан на гнаските војници со изопачен апетит. Непосредно пред мешето на *хојо* да почне да нараснува како да се заквасила, Икиноа ја одбегнуваше и со поглед и со присуство. Го зеде стапот и замина на ридот *Магоол*, Раноцветен, крај сувото речно корито. Таму е нашата скривница. Географскиот обрач од *ламадегаанка*, пустини, околу селото толку се има затегнато што во една точка дините изградиле подземно дувло. Тоа дувло е вистински сценографски камелеон. Нам, на детските љубопитни умови, нѝ беа потребни 5 години за да го откриеме.

Откако тато исчезна Икиноа е глава на семејството. Со својот долг *ќоорта*, врат, мама не прстигнува секогаш да се истегне каде што треба. Но и Икиноа е немоќен. Момче е, ама силен колку стадо говеда во неволја. Го познавам Икиноа како и секоја бразда вдолж мојата дланка. Со *авоове*, баба, кога ги лупевме мешунките, игравме една игра која ја смисливме и знаевме само јас и таа. На секој член во фамилијата му

доделувавме доблести како на животните. Јас бев дикдик, Ануку ној, а Икиноа меркат. Меркатите се добри ловци и кога ловат имаат еден чувар кој внимава и ги предупредува останатите. Живеат во дувла кои сами ги копаат. Така и Икиноа, видел некоја опасност, затоа се криеше во дувлото. А тоа што го здогледал предизвикало срам повеќе од страв. Познавајќи го, ќе му беа потребни најмалку шест месечеви мени за да го надмине.

Мама пак се однесуваше како газела. Ја одминуваше зависта од соселаните, но трчаше повредена, својата придружба од пет, крдото, да го одведе на сигурно, во оазата. Мама е мрша. Се' уште не се предала, но овие жештини ја топат. Таа неколкуте зрнца пченка ги дели меѓу нас подеднакво. Устата ја наквасува само кога бројот на зрнца е непарен. Камилата бара вода еднаш неделно, но без вода може да живее и еден месец. Ги брсти сечените грмушки, но остава и другите животни да јадат. Камилата е наша маскота. Символот на мојата Сомалија. Таа е легендарна како хојо. Истрајна, издржлива. Некрунисан *валадо*, свет човек.

Мама откако знам за себе е доилка. Таман едно дете потпораснало, друго се вселило и ѝ го шумука папокот. Ама млекото ѝ секнува. Ги собрав сите плодови на светото растение *хулбад* што ги најдов во околината. За него пророкот рекол "Ако моите знаеја што е тоа во хулбадот, тие ќе ги купеа сите вреќи и платеа колку што тежи во злато." Но иако Мухамед бил воодушевен и уверен во моќта на оваа земјоделска култура, на *хојо* млекото не се обогати. Ќе прснеше два млаза и почнуваше капка по капка. Капка по капка. *Хојо*, после војната, сите нè хранеше од своите гради. И јас и Ануку цицавме кога бевме очајно гладни. Сега градите ѝ виснаа, личеа на испразнетите племенски бунари. Алеке е раздразлив кога нема што да јаде. Мама милува да каже дека бебињата се чисти, како бел *дирах*-сомалиски фустан, па можеш да ги обоиш како сакаш. Имаат само една маана- еден рефлекс за цицање, или како ние го нарекуваме *нуро*-инстинкт.

Од *оклесот*, тоа е куќа со тркалезен облик и кров од пластични мушамы, плетени простирки и секаков корисен отпад, излегува мама, мојата мила и непокорна *хојо*, држејќи се за стомакот. По вратот потта украсно ѝ се лепи како *туспах*, црн ѓердан од пердуви. Помислувам дека има трудови болки. *Јери*, бебето, излегува, во паника помислувам.

-*Хојо!*- довикнувам по нејзе, мафтајќи со изделканиот сточарски стап.

-Дете мое. Собери ги браќата и сестрите.-низ стиснати заби го вкештува стенкањето на врвот на јазикот и се скржави, не го пушта. Мама ме научи да бидам *си адаг*, цврста, на вредности кои се погласни од командата на болката. Ама не можев кога таа пред мене се топи. Мојот *фејнус*, мала светилка, се гаснеше, таа водилката низ црните сомалиски ноќи и висококренатото африканско сонце.

-Алеке... Мора да биде сит за да не заплаче. Дајте му го вашиот дел од ужината. Скријте се на Магоол. И никако не излегувајте додека не дојдам по вас.- со рацете ми ги истри образите, небаре ми се позлатени и така им го враќа сјајот.

Ја послушав *хојо*. Ги собрав Табан, Ануку која го држеше разжеравениот Алеке. И тој ја претчувствуваше возбудата, па се помоча на рацете на Ануку. Овде, не се служиме со луксузи, како пелените за повеќе или еднакратна употреба. Децата додека да научат да ги контролираат сфинктерите се шетаат само со бела маичка. Ануку се тутка со брадата во вратот. Се срами, зашто претходната квечерина нè исмејуваше со Икиноа дека дождот не' помочал. А од сите доблести што Ануку ги поседува таа е тотално *умми*, неписмена, кога треба да се соочи со срамот. Ја занемарува влажната подлактица и се сосредоточува на она што нè претстои. Нашето привремено бегство. *Бахсад*.

Ја земам *ангела*, палачинката од киснато тесто, и нашиот заеднички појадок го подарувам на Алеке. Нашите стомаци потивко ќе вијат зашто Алеке празните црева ги манифестира преку гласните жици. Сите ја помирисуваме *ангелата*, со широко намовнати ноздри, низ црнките се движи, но секој нè одминува, и залак по залак завршува во устата на Алеке. Кога Алеке, *Оугри Јери-Малото Бебе*, е сит, не само што е тивок, туку и го фаќа дремка. Ако поспие најмалку еден час, тоа значи дека еден час сме безбедни, заштитени и на сигурно од она што мама ја ужаснува.

Ама јас можам да го отплеткам клопчето стравови на *хојо*. Го знам почетокот и крајот на истото. Можеби не гатам како *авоове*, баба, на чад и ветер, но природата ми го појачала сочувството, така ретко кога грешев кој што мисли дури и кога поинаку манифестира.

Во Сомалија живеат шест племиња. Секое во различен кош од сушеницата. Нè има номади и *вададоа*, верници; бедуини и старешини. Пари не сум видела досега, зашто овде на меѓата со пустината, ги исползуваме добрата без компензација, иако природата наоѓа начин да нè наплати. Бројките се немоќни спрема фуриите и квадратните метри, зрницата песок и вегетацијата запрашена од инсектовидни жители, *дадуни-термити*, се' што доаѓа во нас е од земјата и на крај, нашето последно жртвување е во и за земјата. *Така борчот се враќа на рамно*, велеше баба ми. *Кога човекот ќе легне под земјата*.

Ама најголемата атракција во селото ја донесе пустинскиот патник Сипатрар, по потекло од нашево село. Нè претстави две хартии, кои ги нарече банкноти, кои во десниот агол имаа иста бројка, но различни шари и слики. Едниот портрет припаѓал на претседателот изгласан од племето Хавије, а другиот од Дарудите. Ваквите племенски поделби се и причината за судирите и војните. И денот кога се предава на ноќта настапува експлозија на небото. *Макал хаидид*, сјајната ѕвезда е фенерот што ги насочува, семафорот што ги припрема овие две спротивставени сили. Така неосетно од мирот настапи хаосот. Војната сакаше да се одомаќини во нашите колиби и *туулади*.

Војниците доаѓаат и ги грабаат машките деца. Татковците умираат под нивните пушки со долги цевки, обидувајќи се да ги спасат. Зборот за маж на сомалиски значи воин. Детството во Сомалија за децата предодредени да носат *маа-а-вејс*, машка носија,

започнува на пет години најчесто, кога ќе ја земат првата пушка во рацете. Нивниот животен век не ја надминува дваесетата година. После сите тие меѓусебни борби, киднапирани деца од сонот сонуван на мајчини пазуви, во селото останавме само жени и бебиња. Денот побрзо остинуваше. Колерата за среќа нè одмина, ние сме изолирана заедница, непосакувана бар за пандемиите. Племенските бунари пресушија. Чиниите ги плакнеме со свежа козја моч. Пасиштата се испразнија. Немоќни сме, без машка нога да патуваме низ пустината. Сточари сме, или барем бевме, но козите лека нè умираат од глад. *За да ја деш мора и да да деш.* А и ние сме свикнале на тревопасност... *Дил*, кошницата со млеко, е празна, а порано од жед нè одвикнуваше. Го сонуваме и *субак-ги*, путерот, што мама го приготвуваше кога камилите или козите беа дарежливи и нè даруваа со литар повеќе, нè благословуваа.

Откако војниците нè собраа сè машко и нè ги сотреа чуварите на честа, се вратија. Овојпат мета беа малите девојчиња. Без срам ги обесчестуваа, го земаа тоа што беше најскапоцено кај нас, честа, *шараф*, без нивните солзи и врискања да допрат до камењата што ги посадиле под ребрата. Неколку мои врснички беа толку монструозно напаствувани што им подлегнаа на повредите.

Да имаш ќерка значи да имаш проблем. Сомалиската *гебеи*, поговорка доволно гласно раскажуваше за нашето сексуално и морално угнетување. Жените беа граѓани од втор ред, со подвртани гласни жици, обезбоени рожници и отсечени уши. Не гледаа, не зборуваа и не слушаа.

Мајките во очај кубеа коси и се подвргнуваа на незамисливото, се нудеа доброволно на војниците, под услов да не им ги допрат ќерките. Ама зборот во војна не ужива највисоки почести. Неможејќи да се потпрат само на ветување, некои ги унакажуваа своите чеда. Мајка ѝ на Џамила, тетка Сабиа, ја расече по образот со длабок рез, толку длабок што ѝ се гледаа коските. *Дирахот* со бела фуста засекогаш се обои во црвено. Таа ноќ сите плачевме. Дотогаш беше најубавата девојка во селото, ветена за три камили и седум кози, на богат старец од Галкајо.

Војниците цвакаа *кат* и затоа беа бездушни, безмилосни, до предмалку мамини миленичиња како и Икиноа, прерано и присилно запознати со силата и разорноста на машкоста. Катот е халуциногено растение. Аба и пријателите го цвакаа за да не осеќаат глад. Но ако не го контролираш дејството те запоседнува. Се' што е претерано е и опасно.

-Земим лист!- ѝ довикнувам на Ануку, додека се движиме кон нашата *годка*, пештера. Алудирам на мочта што се засушува и на испотената кожа мириса хазардно. Листот за нас Африканците е пешкирот на Алах, Божјата крпа. Додека внимателно чекориме кон *туугот* и нашето засолниште, нè пресретнуваат неколку *дикдики*. Тоа се мали грациозни животни, еленчиња со тенки лица и тенки нозе. *Хахл*, женката, е седната во *фаардисимо*, зад грмушката на цветот варис. Не бега од нас, иако ѝ се приближуваме.

Питома е. Кротка. Ама се облизнува. И во нашата заедница жените сами се пораѓаат. Овие навиките сме ги стекнале гледајќи ги најближните, животинскиот свет. Мајката ќе замине кај камењарникот и утрото го носи новороденчето во селото. Некои ја немаат таа среќа. Додека жената се пораѓа, хиените привлечени од крвта, кружат околу камењарникот. И чекаат. Бидејќи немаме хигиенски услови и од болничка помош го имаме само надрилекарството, некои мајки не се враќаат. Хиените ја дозавршуваат работата на хигиеничарки. До утредента само вирот крв засушен на камењата сведочи дека таму лежело живо битие. Мајките мора да знаат сè, и бабици се и билкарки, се грижат за домот и животните. Морталитетот и наталитетот се изедначени вредности. Мајките не го слават раѓањето. Радоста доаѓа ако детето ја преживее третата година.

Алеке заспа како што претпоставив. Ануку е изморена, но се држи. Сè уште ѝ е тешко да го носи Алеке во плетена кошница врз грбот. Табан игра *манкала* додека чекаме. Собира камчиња и копа дупки во земјата. За среќа понесов чај. Изладен е, но ќе се најде. Баба ми ме научи како експресно да го сварам. *Телото како и небото мора да се полни со вода*, ми велеше. *Погледни што се случува кога земјата страда за вода. Се суши. Пресушува. Овенува.*

Сите молкум сме ги ангажирале рацете. Табан со играта, Ануку го наведува Табан да ѝ се придружи во друга игра “круг-икс”, а јас ја издвојувам отпаднатата кожа од издрасканите стапала. Раната побрзо заздравува кога е отскриена. За миг, го слушам гласот на *хојо* и рипнувам. Ануку го фрла стапчето и по мене инстинктивно и верижно срипуваат таа и Табан. Алеке сè уште спие цврсто. *Алхамдилах!* Фала му на Господа! Гласот на мама се доближува и сега појасно го слушаме.

-Мрш! Одете си сега! Доволно ми ја расчленивте фамилијата.

Храбра е мојата *хојо*. Но таа храброст од глава ѝ се удри, кога претходната суша, војниците ја совладаа и во нејзе посеја семе. Кое ете, само за време на *јилаал* цути.

-Ако ги криеш сите до едно ќе ги обезглавам. А и тоа од утробата ќе ти го откорнам!- рапав глас се заканува, а јас се трудам да ги затворам ушите барем на Табан. Овој далечен и груб глас што доаѓаше како од зад слонов рог ќе биде доволен да ги повика злите духови во ноќните мори.

Тупотот на чизми се оддалечува. Врисокот на мама е доволно предупредување. Така и животните комуницираат. Време е да излеземе. Овој пат не ја оставам сама на камењарникот.

***

-*Кое, лава, судах, афра, схун...*- Ануку брои до пет, ги брои коренчињата кардамон што ги собра. Подоцна ќе свариме чај од кардамон и млеко. Време е на Рамазанските пости. Сега е втората сушна сезона, *хага*, земјата е сува, акациите расцветале со некоја златнозелена нијанса и чудно мирисаат... *Ханграла*, скорпиите, ги има насекаде. Затоа *хојо* нѝ направи влечки од едни дотраени автомобилски гуми кои ја покриваа колибата на Јалаала. Сирота, не ја преживеа овогодинашната јилаал, главната сушна сезона. Сонцето заоѓа и на хоризонтот се појавуваат бледузлави траги од последните сончеви зраци кои преминуваат во ѕвезди, предавајќи се на ноќта. Алеке од рацете не ги пушта *кадаите*, свежи стапчиња што служат за чистење на забите. Откако оди самостојно, Ануку можеше да здивне. Но за кратко. Алеке порасна и како и нас научи да го трпи и притиснува гладот. Затоа пак сега Захи, моето најмало братче не престанува да вреви. Иако е суша засега сме сити. За Рамазанскиот пост мама зготви *замбуси*, триаголни тиганици. Бевме до *сукот*, пазарот, во Галкајо и набавивме некои намирници за кои природата за време на нејзината гологлава преобразба, себично ги крие. *Иншалах*, оваа година, судејќи според досегашното ќе биде плодна.

Стоиме со Ануку и Алеке на нашето место, нашиот *тууг*, непосредно до пештерата што нѝ го спаси животот, а и честа барем до следната наезда на војниците. Ја чувствувам празнината што Икиноа ја остави зад себе. Палавштините папсаа, заразното кикотење, откако мама ќе заспиеше, а тој ги препеваше народните песни во своја верзија. Не се чувствувам ни безбедна, веќе, кога минувам сама крај чопорот хиени или номадите кои логоруваат близу нашето село. Со Икиноа се иссели и мојата смелост. Мислам дека тој ја поттикнуваше или несвесно ме бодреше. Ја чувствувам тенката одежа на женско. Задебелениот оклоп со кој можев да се вратам и спротивставам на ноќна лисица му припаѓал на Икиноа. Никогаш мене. И во мама нешто се скрши. Очите ѝ се запоседнати со празнина, косата ѝ пробелува, за да не ја забележи седоста во одразот од бунарот (барем додека нема вода) ѝ предлагам да ја обнови со к'на. Има триесет години, но населила тело на старица. Икиноа беше наша амајлија, еликсир. Пастувот на мама и нашиот... И ноќите се постудени. Неговата простирка на подот во колибата е празна. Ноќе ја чувствувам промајата како ме шиба и ми го разместува сонот.

И Ануку е поинаква. И таа го забележува неговото отсуство. Само молчи. Ова е првпат по неговото заминување да го спомене.- Не мислиш дека некој *џини*, лош дух, го заробил Икиноа? Беше висок и ноќ по ноќ ќе ги искорнеш сите ѕвезди на сводот. А што ќе правеше човештвото без ѕвезди, *валааша*, дадо? Што ќе правевме ние Сомалијците во ноќи без ѕвезди?

Ануку има силна имагинација. Надуена колку стомак потечен од глад. Но ова прашање е поврзано со наивност. Сака од мене да го извлечи тоа што ѝ поткопува сомнеж. Суетата нема да ѝ дозволи прашање од директен говор. Децата во Сомалија извишуваат со набројувањето на годините, но раснеме со секоја загуба на близок. Живееме под отворен свој, на земјено легло, на промаја, со единствената топлина од

нашиот здив, слободни и сиромави, но среќни со тоа што го имаме. Сè додека не нѝ го одземат. Гледам во Алеке. Упорен е како Икиноа. Може уште од сега знае дека мора да го завземе неговото место. Но и така нема помалку да боли.

Дали Икиноа се бореше? Дали е жив? Дали ќе нѝ препознае? Дали ќе има моќ да ги запре војниците да нѝ ја сквернават честа? Или ќе стане еден од нив? Ја гаи ли уште желбата еден ден да управува со *дау*, едрилица? Да стигне до 'ртот Добра Надеж и да погледне долу кон китовите? Или и таа желба ќе ја закопа како и многуте тела кои ќе паднат покосени по неговата намерно предизвикана суровост, суровост под провокација? *Хојо* не кажа ништо за неговата регрутација. Споменот преточен во збор добива сила и отвора рани. Длабоки, неизлечиви како тие од оловните зрна.

Стоевме Ануку *Авдохол*, Алеке *Оугри Јери* и јас Каалија *Инјер*, малата.

-Еј Алеке сакаш да ти симнам една ѕвезда?

Ме гледа немо со бакарно поткованите зеници. Не зборува течно, но разбира.

-*Хијеа!* Разбирам! Добро!- враќа. Ануку е збунета и истовремено возбудена. И' се чита гримаса на зарем и ти? А јас ги доближувам рацете до Алеке. Образите му висат и лига му потекува низ широкоотворената уста. Сега сум херој исцртан вдолж неговите црнки. Но колку време ли ќе бидам? До следното гладоморје? Додека не ми ја скинат честа од беспрекорни чистиот дирах? И нели е време Алеке да го отстапи прекарот на Захи? Веќе не е Мало Бебе.

Сомнежите на Ануку ѝ се расчистуваат. За војната, за Икиноа, како останала *хојо* бремена кога тато го нема... Ние Сомалиските деца растеме задоени под сонцето, со болка што нѝ го наводнува умот и страв, постојан страв од неизвесноста, од следното утро, колку нашата убавина ќе биде проценета и дали ќе се задомиме со свои чеда.

Нека ѝ биде јасно на Ануку дека од ова место во светот нема да ги достигнеме ѕвездите. Колку побрзо ќе сфати толку поотпорна ќе стане на неправдите со кои се раѓаме, а со растењето ги стекнуваме. Ја гледам и тонам во јагленисаните зеници, во погледот што насолзените очи го менуваат од љубопитност до празнина.

Да, од ова место во светот нема да ги достигнеме ѕвездите Ануку, во себе ѝ велам. Само ќе се молиме и ние да не станеме една.